

Ziyadxan Əliyev
Azerbaycan Respublikasının
əməkdar incəsənət xadimi,
sənətsünnəsi üzrə fəlsəfe
doktoru

Artıq iyirmi beş ilə yaxın bir müddətde müasir tutumlu təşəkkülünү hər hansı siyasi göstəriş və təpki olmadan heyata keçirən Azərbaycan təsviri sənəti ustaları heç şübhəsiz bu günkü yaradıcılıq axtarışlarının müstəqilliyinə və özünəməxsus müasir neticələrinə görə bu işi hələ ötən əsrin altmışinci-yetmişinci illərində gerçikləşdirən bir çox sənətkarların, o cümlədən de görkəmli firça ustası Rasim Babayevin (1927-2007) axtarışlara yönəli səylərini unutmurlar.

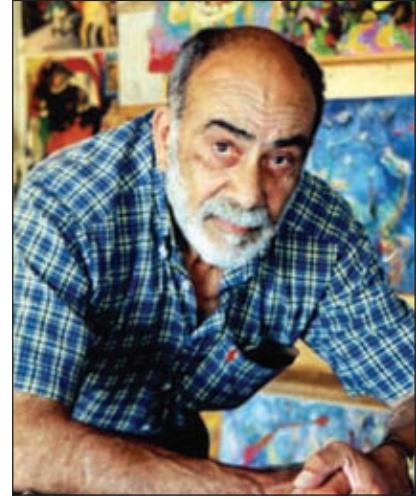
Tanışlıq üçün deyək ki, Rasim Babayev ixtisas təhsilini əvvəlcə Azərbaycan Dövlət rəssamlıq məktəbində (1945-1949), sonra isə V.I.Surikov adına Moskva Dövlət Rəssamlıq İnstututunda (1949-1956) almışdır. Əlavə edək ki, o, həmin dövrün çox nüfuzlu təhsil ocaqlarından sayılan bir institutda oxusa da, hamı kimi sonda buranı bitirməsi haqqında diplom almamışdır. Buna səbəb onun diplom mövzusu olaraq, kommunist rejiminin patetik çağırışlarından uzaq bir tutumda - "sosialist realizmi" ruhuna uyğun olmayan bir

(1958), "Neftin doldurulması" (1958), "Qara şəhər" (1958), "Daşkəsən yollarında" (1961), "Fəhlənin portreti" (1962), "Qobustan" (1964), "Xinalıq" (1964), "Dəvələr" (1966), "Qaçaq Nəbi" (1969), "Köhne Bakı" (1970), "Kənd" (1970), "Qədim qəbristanlıq" (1970), "Rəssam Ələkbər Rzaquliyev" (1970) və s. adlarını çekmək olar. Bu yerdə deyək ki, Moskvada rəngkarlıq sahəsində təhsil alan gənc rəssamin yaradıcılığında qrafika əsərləri ilə başlamasına ilk növbədə linoqrafiya texnikasında məşhur "Köhne Bakı" silsiləsinə yaratmış Ələkbər Rzaquliyevlə qapı bir qonşu olması səbəb olmuşdu.

Onun gerçəkliyə münasibətində seciyyəviliyin əldə olunması ənenəsi rəngkarlıq əsərlərində də müşahidə olunur. Bu na görününlərə - hadisə və motivlərə obrazlı görkəm vermekle yetişən rəssamin bütünlükde tablolarını fəlsəfə tutuma bələyə bilməsi də onun bütün sonrakı yaradıcılığı boyu müşahidə olan bədii-estetik məziyyətlərdəndir. Rasim Babayevin "Torpaq" (1963), "Səma" (1968), "Qobustan"

mən "Aile" əsəri barəsində söylədiyi "Nə üçün ailədə hər kəs ayaqyalındır? Yoxsular! Məgər rəssam üçün ayaqqabı almağa pul yoxdur?" fikri də bunu təsdiqləyir. Bu yerdə deyək ki, Kreml ideoloqları rəssamın "Aile"nin də nümayiş olunduğu fərdi sərgisindən (Moskva, 1976) doqquz əsəri ni "sovet ruhu"na uyğun gelmediyinə görə ekspozisiyadan çıxarmışdır. Buna baxmayaraq həmin sərgi moskvəli sənət xirudaları tərəfindən çox uğurlu hesab olunmuşdu.

Döymə torpağı six bağlı olan rəssam, yurdun insana qürurverici bəxş edən mötvilər ilə yanaşı, onun tezadlı yaşantilarına sevgisini və gördüklerinə bigənə qalmadığını müxtəlif tutumlu əsərlərində sərgiləyə bilmüşdür. Bu mənada o, "Novruz" və "Yüklü dəvə" əsərlərində xalqının qədim adət-ənənələrindən nə qədər fəxər hissi keçirdiyini sərgiləyibse, "Ordu", "Qatil", "Mührəbi", "Faciə" və s. əsərlərində müstəqil fikrə ağılılığı xoşlanan kommunist rejiminin doğurduğu tezadlı hissələri tamaşaçılarla bölüşüb, düşüncələrini ic-

verdiyi əsərlərin sayı zamanın axarında daha da artmaqdə davam edib. Qara Yanvar və Qarabağ hadisələrinə bilavasitə şahidlilik edən Rasim Babayev "Bəla", "Gecə", "Təəccüblənmiş div", "Divlər", "Div və qadın", "Şəraf ləvhəsi" və s. əsərlərində daşnak tərəmələrinə havadarlıq edən maskalanış kommunist rejiminə çox təsirli və fikir paralayıcı "bədii güzgü" tutub bildiyi.

Cox vaxt həyatın məşət tərəfinin bədiləşdirməsinə meylli olmayan və bir qayda olaraq arxetipləri, yəni, fantaziyasında və yuxularında canlandırdığı obrazları əsərlərinin məna-məzmun daşıyıcısı seçən Rasim Babayev - özünün mənəviyyat, əxlaq və sosial durum barəsində düşüncələrini haradasa kodlaşdırılmış bircimdə təqdim etmək onu narahat edən məsələlərdən azad olmağı özünü həm yaradıcı, həm de vətəndaş borcu hesab edirdi. Qeyd edək ki, rəssami başqalarından fərqləndirən bu özünəməxsus münasibəti onun bütün yaradıcılığı boyu - həm sovet dönməndə, həm de müstəqillik dövründə izləmək mümkündür. Əslində onu əhatələyen kommunist rejiminin məhiyyətini anlayan və baş verənlərə bədii etirazını div kimi qorxunc obrazla ifade edən rəssam, zamanında müxtəlif təpki və repressiyalarla yaradıcı insanların gözünü qorxutmağa çalışanlardan özünü bir qədər sıqortalamış görünürdü. Diqqətli tamaşaçı da onları nağıl qəhrəmanı Cırdanın rəqibi kimi yox, zülmün və diktatin rəmzi kimi qəbul edirdi...

Yeri gəlmışken deyək ki, Rasim Babayevin daha sonralar davam edəcək yaradıcılığında əsərlərinin asas məna-məzmun daşıyıcısına çevriləcək dívələr bilavasitə onun kitab qrafikası yaradıcılığından gelme saymaq olar. Belə ki, onun 1960-ci ilde "Cırdan" xalq nağılına verdiyi bədii tərtibat indiyə kimi Azərbaycan kitab qrafikasının ən yaxşı nümunelerindən sayılmalıdır. Rəssamın həmin illərdə bu sahədə ərsəyə getirdiyi N.Hikmətin "Kelle" (1958), T.Drayzerin "Dahi" (1958), R.Taqorun "Fəlakət" (1958) və Y.V.Çəmənzəmənlinin "Hekayələr"inə verdiyi tərtbat, çəkdiyi illüstrasyalar da yüksək qrafika mədəniyyəti və düşündürəcü fəlsəfi tutumu ilə diqqət çəkən sənət nümunələridir.

Bu yerdə deyək ki, bu özünəməxsus tutumlu qrafik məziyyətlərin rəngkarlıq tablolara incəliklə ötürülməsinin nəticəsidir ki, onların uğurlu qoşağı rəssamin əsərlərinin cəlbediciliyini və duyulası ekspresivliyini təmin etmişdir. Bu iki bədii məziyyətin Rasim Babayevin əsərlərinin hemisəyaşarlığını şərtləndirən dündürəcü-felsəfi tutumda gerçikləşməsi həm de onun sənətkar "mən"ini təsdiqləmişdir. Elə bu səbəbdən də o, Azərbaycan ədəbiyyatına və incəsənetinə bu günə kimi də dəyərini itirməyən töhfələr verən məşhur altmışincilər nəşrinin görkəmli səmalarından sayılmaqdadır...

GERÇƏKLİYƏ MİFOLOJİ VƏ SİMVOLİK BAXIŞIN İŞİĞİNDƏ

Dəvələr

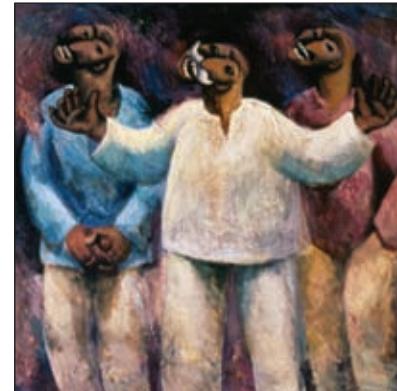
İçərişəhər

Ağ dəvə

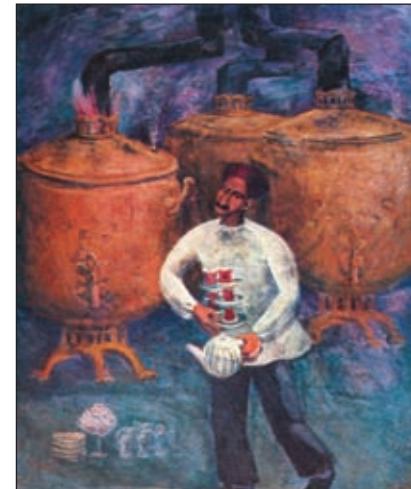
Çağırılmamış qonaq

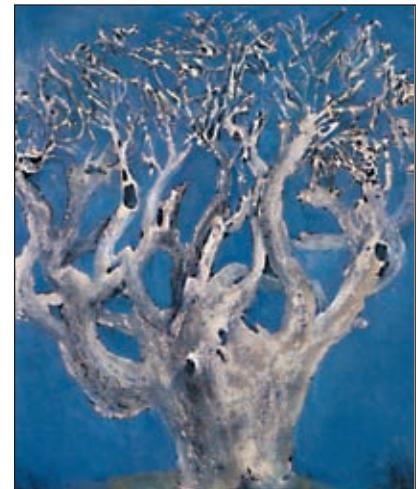
Rəssamın qonaqları

timailəşdirib. Əslində zahirən tamaşaçına nağıl və əfsanələr dünyasına, mifoloji bir aləmə apardığı gümən edilən bu qəribə, bir çox hallarda qorxunc görənən obrazlar məcmuslu rəssamin süni patetikaya üstünlük verən rejime yaradıcı insanın etirazıdır, desək, həqiqəti söyləmiş olaraq.

Əlavə edək ki, rəssamin fikrini mifoloji və simvolik obrazlara ifadəyə üstünlük

Çayçı Məmməd

Püstə ağacı